

Խորհրդարանը կամ դատարանը. 4 սաժէն երկայնութեան, 2 ս. 2 արշ. լայնութեան եւ 2 ս. բարձրութեան կամարաւոր մի սենեակ է, ժայռի մէջ փորուած: Գուռը կամարաձեւ է 5 արշ. բարձրութեան եւ 2 արշին լայնութեան, կողքերին մի մի նեղ պատուհաններով: Հիւսիսային պատի մէջտեղը փորուած է պտկեր դնելու տեղ. իսկ ներքեւում մի պահարան — թերեւս նստելու տեղ: Արանից ձախ 4 արշ. երկայնութեան 2 արշ. խորութեան եւ 5 արշ. բարձրութեան կամարաձեւ մի խորշ կայ. այսպիսի խորշեր, միայն փոքր ինչ փոքր, կան եւ արեւմտեան ու արեւելեան պատերի մէջ: Հիւսիսային պատի մէջ բացուած է մի գուռ մի ուրիշ սենեկի մէջ, որ 3 ս. երկայնութիւն եւ 4 արշ. լայնութիւն ունի: Արեւելեան պատի մէջ եւս գլխաւոր դրան մօտ մի դուռ տանում է մի փոքրիկ սենեակ: Գլխաւոր դրան առաջ փոքրիկ հրապարակ կայ, կողքերին քարէ նստարաններ: Արեւելեան կողմը մի փոքրիկ մատուռ կայ:

Միւս շինութիւններից նշանաւոր է մի փոքրիկ եկեղեցի, հնձանը, ժայռի մէջ փորուած մասանը, ուր բաց ի ներս փորուած պահարաններինց կան եւ 6 հատ ժայռի մէջ փորուած գինու կարաններ, խանութներ, որոնց դարակները ժայռի մէջ են դուրս փորուած եւն:

Մինչեւ դարուս կէտը Վարձիան բոլորովին անխնամ էր թողուած եւ ոչխարների պահպանութեան էր ծառայում, իսկ այժմ շնորհիւ սկզբում մի յոյն սարկաւազի իսկ այժմ մի վրացի վարդապետի մարքուած եւ ուխտատեղի է դարձրած: Ամէն տարի Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին շրջակայ գիւղերինց եւ քաղաքներից հասգին բազմութիւն Հայերի, Վրացիների եւ Յոյների գալիս է այդտեղ ուխտի: Ախալքալաքի գաւառն էլ մի փոքրիկ նպաստ է տալիս այդ վանքի պահպանութեան համար:

Ծ. ԱՄԱՅԵԱՆՑ



ՄԱՆՐԱԿԱՆՈՒԹ

ՄԱՆՐԱԿԱՆՈՒԹ

ՅՄԱՐՈՒՄԻ ԱՆՏՆԱԿԻՆ:

Նշանու ու անբաւ հողագնդիս մէջ արեւելեան ասիական ճափոնն է միայն որ իւր հնացեալ եւ արդի յառաջգիժմութեան խափանարար գաղափարներիոն հանդերձ՝ պնդիսի անհատաւոր արագութեամբ, հաստատութեամբ եւ յարողութեամբ նորագոյն ժամանակիս յառաջդիմական ազդեցութեանց առջեւ բաց է: Այս հզօր պետութիւնն՝ որ ունի անհնգ թուով կղզեաց իմբեր եւ 40 միլ. ընակիչ: ճափոն տիրապետող հարստութիւնն արդէն 2555 տարւան հնութիւն ունի, ապա ուրիշն աշխարհիս ամենէն վաղեմի թագաւորական ցոյն է: Կայսրը կամ Միքատո յամին 1868 պատահած քաղաքական ապստամբութենէն ետեւ ալ դարձեալ արդեամբ իւր պետութեան իշխանն մնաց. սակայն իւր գահն ի թոքիս փոխադրեց, մինչդեռ յառաջգոյն՝ պաշտան տաճարին մէջ փակեալ՝ աւելի օտար, տէրութեան կրօնական պետի ազդեցութիւնն ունէր, եւ այն ժամանակ Նէտոտո նստող Հոգուն կոչուած աշխարհական իշխանին դիմաց պարզապէս ստուերական թագաւոր էր:

Սոյն երկապետութիւնն յամին 1192 սկսաւ. ճափոնական ընդհանուր սպարապետն Եորիգոմո յայտարար հպատակ իշխանաց յառուցած ներքին խռովութիւններէն օգուտելով՝ վերին իշխանութեան մէջ մասն յինքն կորզեց: Կայսրն ինքնին՝ որ իշխանաւորաց դէմ իւր օգնութիւնը չէր կրնար անոր զլանալ, զինքն թագաժառանգ (Հոգուն) անուանեց, որ այն օրէն ի վեր իրրեւ կառավար սկսաւ կառավարել ինչպէս երբեմն հազարապետն (majordome) առ Փրանկս: Սոյն երկապետութիւնն գոյլն ընդհատմամբ տեւեց մինչեւ 1868, եւ բազմութիւ կայսերաց՝ հին յարաբերութիւններն վերստին նորոգելու փորձերն չյաջողեցան: Թամէ 1585 Սհոգուն քաղաքային ամէն իշխանութիւնն ձեռք ձգեց իբրեւ սեպհական, եւ Միքատոյին թողուց միայն կայսեր մը տիրապետ, որ իբրեւ զինպետ կամ գլուխ կրօնի, իշխան երկնից, իբրեւ սերունդ արեգական Աստուծոյն աւտուածոյն, մեծ ճոխութիւն ունէր, այնպէս որ իւր աստուածային պատուոյն անվայել է իւր հպատակացն հետ ուղղակի յարաբերութիւն ունենալ:

Ճափոնացոց նախնական կրօնին համաձայն իրենց՝ «երկնից իշխանն, իրապէս Աստուած

մըն է, որ առ ժամանակ մի երկիր կ'իջնայ անձամբ իւր հպատակներն հոգալու, եւ ապա դարձեալ իւր երկնային վայրն կը դառնայ: Այս հնաւանդ աւանդութիւնն շատ նպաստեց Շրդուններուն զՄիջատոյ իւր աստուածային պատուոյն համաձայն՝ միշտ իսկ աշխարհիս հետ հաղորդակցութենէ ետ կենդնելու: Անոնն իսկ իւր « յերկինս դարձէն » այսինքն՝ մահուանէն վերջը ժողովրդեան կը ծանուցուի, որովհետեւ իւր բուն անունն իւր կենդանութեան ատենն անուանողը մահուան պատիժ կ'ընդունի: Ինք ղիքն երբեք ժողովրդեան չի ցուցներ, եւ իւր սպասուածքներէն ու տերութեան մեծամեծներէն զատ ուրիշ մարդ իւր պալատը չի կրնար մտնել: Միայն տարին մի անգամ դեկտեմբ արահ մը կը մտնէ, որուն յատակը ծագողք ունի, որով եւ կրնան ոտուրներն տեսնել: Այն ամէնը՝ որ աւոր նորանշան, փակեալ կառաց մէջ իրեն կը հանդիպին, աշուրներն գետինն անշարժ բեւեռած՝ փորի վրայ պիտի պառկին: Սակայն յընթաց դարուց այս խիստ կարգադրութիւններն մեղմացան, բայց Միջատո արարքին աշխարհի հետ նաեւ ի նորագոյն ժամանակ գրեթէ միայն իւր կոյս օրիորդաց միջնորդութեամբը յաբաբերութեան մէջ էր, որոնց յանձնուած էր իւր խնամքն: Ասոնց կը զգեստաւորէին ղիքը, կը կրկնակէին, ամէն օր նոր զգեստ կը բերէին: Իրեն գործածած պնակներն ու սկաւառակները միեւնոյն գործատնէն կը շինուէին եւ մի անգամ գործածութենէն ետեւ՝ կը կորսուէին: Հնաւանդ աւանդութեան խիստ նիւթական նշանակութեամբ՝ օծեալ ոտուրներն երբեք գետինը պիտի չգպչին, առ հասարակ սուրբ օրէնք մըն էր որ տարրներէ ըստ կարելւոյն պիտի չջջափուի, ոչ արեւն եւ ոչ լուսին ուղղակի իրեն պիտի նային, ոչ երկիրն եւ ոչ մարդիկ կրնան ղիքը շջալսփել, միով բանիւ իւր անէն ալ պիտի չջջալփէ:

Արարողական կարգն խստիւ կը հրամայէ որ Միջատո իւր Քրիզո մայրաքաղաքէն երբեք չհեռանայ: Իբրեւ սեպհական ստացուածք ունի Միջատ պալատն եւ իւր ընտանեաց տաճարները, մինչդեռ քաղաքն աշխարհական իշխանին՝ Շոգունի իշխանութեան տակն էր, որ սակայն եկամուտքն ու առճմակներն ի նպաստ կրօնական արքունիքաց պիտի գործածէր: Սակայն Շոգուն տաբալուր լիուղի նշանակութեամբն չէր կատարէր, մանաւանդ երբ երբեմն քսակն ինքիւր ըլլար, իրեն համար առանձին մուրացկանաց խումբ մը ամբաստան գիւղէ գիւղ կը շրջէր, իւր

պատուոյն վայելուէ եղանակաւ ապրելու համար ողորմութիւն հաւաքելու: Միջատո իւր քովն ամենեւին ղինեալ զօրք չունէր, հապա միայն լիաձիգ արեղնաւոր զօրաց ջոկ մը, որ իրեն խնամի պատանիներէն կը բաղկանար: Բայց աշխարհական կայսրն ունէր պահպան զօրք Քրիզո քաղաքին մէջ ըստ ինքեան անձին բայց արդեամբք առաւել Միջատոյի պաշտպանութեան համար: Աստիճանաւոր անձինք կը ծառայէին Միջատոյի, որ իրեւ վարձ անոնց իւր մի անգամ գործածած զգեստը ղիններն կը շնորհէ, որ մեծ պատիւ է յայտ ամենացուն: Այս բարձրագոյն աստիճանաւոր արեւուականներէն շատերն իրենց փառաւոր ու շքեղ կահաւորեալ ինքնուրու մէջ կը հիւսնէ կամ ասեղով կը բանին, եւ քանի որ դրանչեւապէս գործուած մետաքսեայ նիւթեր՝ որոնք դեռ տասնամեակ մը յառաջ չափոնէն Եւրոպա ղրկուեցան, իշխանական տներէ էին հիւսուած:

Այս երկպալեսութեան մէջ անսկիւլ յեղափոխութեան մը սկիզբն եղաւ, երբ Շոգուն՝ ըստ օրինակին ձենաց կէտ մ'աղատակամ եւ կէտ մը հարկաւ եւրոպական պետութեանց յարաբերութեանց հաւանելով անոնց հետ դաշինք դրաւ: Ինեւտասներորդ դարուն մինչեւ կէսերը Շոգունն տէրութիւնն օտարազգեաց՝ ճափնաւորցնէ հետ փաճառականական եւ բարեկամական յարաբերութիւնն բացորոշ մերժած էր: Կախ եւ յառաջ հիւսիսային ամերիկացիք յարողեցան ութը մարտանաւերով եւ Բէրրի հրամանատարին առաջնորդութեամբն զօրաց արշաւանքը ճափնացեաց հետ 1854 Մարտ 31, բարեկամութեան եւ տուրեւաւոր դաշինքն ընելու ստիպել: Դեռ նոյն տարին անգլիացիք ալ բռնադատեցին ճափնաւորներն նման դաշինք մը ղենելու, եւ անոնց առջեւ բացուած նաւահանգիստները յամրելու 1856 զաւարտ Թուրքաց ալ մատչելի եղան: Այս դաշանց վրայ խփոյն յաւելան ուրիշ արտօնութիւնք ալ: Հրաման տրուեցաւ օտարազգեաց որ կարենան անշարժ ստացուածք ունենալ եւ իրենց կրօնական հրահանգք հրապարակաւ անխափան կատարել: Նմանապէս դեսպանք եւ հիւպատոք կրնան այնուհետեւ իրենց հպատակներն անձամբ հոգալ, եւ երկրին ներքին կողմերն համարակի ու անարգել ճանապարհորդել: Առաջին դաշամբ երբեմն ճափնացուց իրենց հայրենիքէն հեռանալուն արուած արգելքը բարձաւ, եւ այլ այնուհետեւ սկսան արշաւատոր արեւաց նման խմբովն գաղթել: Արդէն յամր 1860 Շոգունի մէկ պատ-

գամանորն հիւսիսային Վմերիկա այցելեց, եւ որիչ եւրոպական բազմամիւս արբունեաց:

Բայց ճափոնական տէրութեան այսպիսի բարեկարգեալ յարաբերութեանց հետեւութիւնն ապստամբութիւն եղաւ. որովհետեւ կառավարութեան հակառակ կողմակցութիւն մը նորամուտ տվորութիւնքն իրեն տէրութեան մասնութիւնն նկատելով՝ զԸդուն գահընկէց ըրաւ: Եւրոպացւոց համար ասիկայ անկնկալ մասնաւոր թէ անըմբռնելի էր. որովհետեւ զԸդուն իրբեւ իսկական իշխան կը համարէին, որ արդեամբք ալ էր. սակայն յաւա ճափոնացւոց տեղապահ միայն կը համարուէր Միջատայի, որուն հին աստուածներէ արուած կարողութեան կատարելութեանն եւ բացարձակ իրաւանց վրայ ոչ ոք կը տարակուսէր, հապա իրբեւ ճշմարիտ համարապետութիւն մը՝ ամեն ճափոնցիք անգրբ-գուելի հաւատով կը հաւատային: Ըոգուն անհաշտ թշնամի ուներ յանձինս առաւել քան զվաժմուն իշխանաց, որոնց ամէնքը կալուածատէր էին: Թեպէտ գիտցաւ զանոնք մինչեւ որոշ աստիճան իրեն հպատակեցնել, զ. օ. առաջին մի մասն պարտաւորեալ էին իր Նիֆոն կղզւոյն մէջ Եւտոտո մայրաքաղաքը նստիլ եւ ինքը անոնց վրայ խտիւ կը հսկէր: Բայց ամերիկացւոց եւ եւրոպացւոց գալովն ըոգուն այնչափ երկիր կորսնցող, որ իւր իշխանութիւնն այլ եւս չհաւորացաւ այն միշտ իրեն իրբեւ ռեսորսմ ոսոխ հանդիսացող ակոյեաններն սանձահարել, որոնք միշտ իսկ իրեն դէմ յետեւելով՝ վերջապէս նախատանօք գահընկէց ըլին:

Բազմապատիկ ներքին խռովութիւններէն ետքը, վերջապէս յամին 1868 Նոյն ժամանակ դեռատի Միջատուն իւր Բիողոյի պալատէն Եւտոտո (այժմ Բոգիո) Ըոգունի այն ժամանակուան նիստը տարուեցաւ իրբեւ բացարձակ եւ միահեծան իշխան: Այս խռովութեանց ալ պատճառն այս էր, որ Միջատոն օտարաց շատ առաւելութիւններ կու տար, նա առաւել քան զԸդուն, որուն համար որ պարսոմանկ կը եղած: Իրաց այսպիսի լաւ շրջմամբ ճափոնի տէրութեան եւ յառաջագիմութեան յարաբերութեանց մէջ ալ փոփոխութիւնք եղան. եւ այս յառաջագիմութեան հզօր հարուածն տուաւ խոհն ու հաստատամիտ Մուցիպիդո կայսրն, որ 1889 Նոյ. 3ին իւր երէց որդին Եօզհի-դեան յալըրդ անուանեց: Քովն ունի բազմամիւս համախոհ բարձրագոյն պաշտօնատեւորք, որ իրենց կրթութիւնն առած են Եւրոպա կամ յԱմերիկա, կամ գոնեայ այս վայրիկն այցելած

են եւ ուսումնասիրած իրենց պաշտաման յաւարերութիւնքն: Այս ընթացքէն ի վեր յառաջագիմութիւնն շատ զգալի է:

Միախառնեալ Նիստեաց միլիոնատիրները:

Սեծանուն տնտեսագէտ մը մտնես շատ ընդարձակ եւ հիմնական երկարտութիւն մը հրատարակեց Հիւսիսային Ամերիկայի Միախառնեալ Նահանգաց մէջ՝ հարստութեանց ինչպէս բաժնուած ըլլալուն վրայ: Այս տնտեսագիտին առած տեղեկութեան համաձայն՝ 1847ին առանձնական մը միայն կար այս երկրին մէջ, որուն ստացուածոց արժէքը 25 միլիոն Ֆրանքի կը հասնէր, մինչ այսօր՝ երկու հազար հոգիէ աւելի են անոնք, որոնց իւրաքանչիւրին հարստութիւնը 25 միլիոն Ֆրանք է: Բաց աստի 250 են այն ընտանիքները կամ առանձնականները, որոնց հարստութիւնը 100 միլիոնէ աւելի է — ասոնց մէջ այնպիսիներ ալ կան, որոնց զբաղակալութիւնը միլիարան ալ կ'անցնի:

Տէրութեան վճարուած արոց վրայ հաստատուած հետեւեալ թուանշանները՝ այժմեան Ամերիկացւոց հարստութեան քանակութեան վրայ գաղափար մը կու տան: Ըսինք թէ 250 ընտանիք կայ, որոնց ամեն մէկը 100 միլիոնէ աւելի Ֆրանքի տէր է, որով ասոնց հարստութիւնն ի միասին առ նուազն 25 միլիարտ կ'ընէ: 500 ընտանիք կայ, որոնց ամեն մէկուն հարստութիւնը 50—100 միլիոն է. այս ընտանեաց հարստութեան գումարը կ'ընէ առ նուազն Նոյնպէս 25 միլիարտ, 1000 առանձնական կամ ընտանիք կայ՝ ամեն մէկը 20—50 միլիոն ստացուածքով, որ Նոյնպէս առ նուազն 25 միլիարտ ըսել է: 250 ընտանիք՝ ամեն մէկը 12½—25 միլիոն Ֆրանքի հարստութեամբ, ըստ այսմ ի միասին առ նուազն 31 միլիարտ, 7000 են անոնք՝ որոնք 5—12½ միլիոն ստացուածք ունին, ըսել է՝ ասոնց ունեցածն ալ 35 միլիարտ է, 20,000 հոգի՝ 2½—5 միլիոնի տէր է, որոնց հարստութիւնն ի մի ամփոփելով ամենէն քիչ՝ 50 միլիարտ կ'ունենանք: Եթէ այս հարստութեան տերերն ու իրենց հարստութիւնն ի մի գումարենք՝ կ'ունենանք 81.250 ընտանիք կամ անձ, որոնք 191 միլիարտի հարստութիւն ունին, կամ լաւ եւս ըսելու համար՝ ամբողջ ազգային ստացուածոց — իւր 300 միլիարտ Ֆրանք — երէք հինգերորդականն:

Հիսուսային գաւառացի լրագրողները:

Աւանց հակառակութեան է թէ մամուլն այնպիսի անգիմագրելի զօրութիւն մ'ունի, զոր ոչ որ կրնայ արգելուլ, նա եւ ի՞նչ անմատոյց վայրերն, եւ ասոր համար է որ Տիւսիսային բեւեռին սահմաններն այսպիսի մամուլ մ'արգենց կը հանդիպեն: Նկատութեան առեւունքը. օ. «Եպրիմ լրագիրն», որ Prince Wales հրոտնդանին մօտերը կը տպուի: Այս վայրս միտնալը գարոց մը կտուցած են եւ ամբողջապէս մի անգամ միայն քաղաքականացեալ աշխարհէն շոգենաւով լուր ու տեղեկութիւն կ'առնուն, որ յետոյ 21 անդմիդ. լայնութեամբ եւ 31 անդմիդ. բարձրութեամբ հաստ թղթի մը վրայ կը տպագրուի, սակայն միայն մէկ երեւոյն վրայ: Արի մէկ տարւան համար կը բաւէ: — «Եպրիմ լրագիրն», կը հաստատէ թէ բեւեռային գօտւոյն մի միակ տարեկան թերթն ինքն ըլլայ, սակայն այսպէս չէ. որովհետեւ ուրիշ թերթ մ'ալ կը հրատարակուի ի Արեւելանտ, ուր յամին 1860 տպարան մը բացուած է: Այս թերթին երկրպէս տխուրան այս է Atuagagdliintit, Natingarnik Tusaruminasassumik, այսինքն՝ Հաւաքածոյք պատմութեանց եւ հետաքրքրական առարկաներու վրայ այլեւայլ ընթերցողներէ: Այս լրագիրն 1861 տարեկն ի վեր կը հրատարակուի եւ պատկերազարդ ալ է: Ի մեծ տհաճութիւն օտարազգեաց մասնագիտութեան սիրահարներուն՝ ցայժմ շատ քիչ տարածուած Եպրիմական գաւառական բարրաւոր կը գրուի:

Փամտի իսկոտնիս:

Ինչպէս մեր ընթերցողաց ծանօթ է, ըստ նորագոյն զննութեանց ցուցուած է որ ինչ ինչ փոխադրական հիւանդութեանց կորոն ու տարածելն այն փորձիկ ու չբոյի կենդանի եակներն են, որոնք անկող պետութեան եւ ի մասնաւորի հերձառուներու կարգին կը վերաբերին, եւ իրենց ձեւին համար կը կոչուին բակտերիա, որ յունական է փոխառեալ բառ մըն է եւ կը նշանակէ գաւազանիկ: Նոյն նշանակութիւնն ունի նաեւ լատիներէն Bacillus բառն, եւ բնական գիտութեան առմամբ՝ բակտերիա ըսելով կ'իմացուի Բակտերիաներու մէկ տեսակն, որ գլխաւորաբար ժանտաղիք սուկներու կարգին կը պատկանի: Յիշենք միայն Cholera-Bacillus, Tubercul-Bacillus, եւ այլն: — Մօտերս Երսիսն անուն գաղղիացի գեոառի բակտերիաբան մը, բողբական հիմնարկութեան նախկին աշա-

կերտն ի ճենաստան, ուր ի վաղուց ժամար տաւածուած է, գտաւ այն բակտերիան, զոր այս ահաւոր ժանտիկ կորոց կը համարուի: Շատ դիւրաւ կրնայ մկերու, ծովու խոճկորներու վրայ փոխադրուիլ, որուն ապացոյցն է քանդոնի ժանտիկ բռնուող անթիւ ու անհամար մկերու խկոյն տատակումը: Հոն՝ մէկ ամսուան մէջ ոչ նուազ քան 40,000 ժանտակիր մկերու դիներն գրտնուեցան: — Ժանտիկ ճենական քաղաքաց մէջ գեռ եւս կը տեւէ, եւ միտնալներու տուած տեղեկագրոց համաձայն՝ քանդոն իւր 1,600,000 բնակիչներէն արդէն 100,000 ժանտով կորսնցուցած է, մինչդեռ ի Հոնգ-Գոնգ օր ըստ օրէ 90 հոգի կը մեռնի:

Տ Ն Տ Ն Ս Ա Վ Ա Ն

Փոշիներու վնասը:

Այն ամէն արուեստաւորը՝ որոնք առանց փոշի յարուցանելու չեն կրնար գործել, արտաքոյ կարգի բազմութիւն են ինչպէս յայտ է, շատ ալ վատաւորը են: Գաղղիացի գիտնականն Périess փոշւոյ շատ փնտասկար տեսակներու ցանկ մը յօրինած է, քիմիական բաղադրութիւնն ու այլեւայլ արուեստական փոշւոյ տեսակներուն կազմութիւնն ուսումնասիրելով եւ աշխատաւորաց հիւանդութիւններն եւ մահացուցականն աչքէ անցնելով: — Ուրեմն սոյն գիտնականին քննութեանցը համաձայն՝ ամէնէն աւելի վնասակար է մետաղի փոշին. անոր համար ալ գրաշարներն թորէ հիւանդութեանց շատ ենթարկեալ են: Ուսոյք վիճակագրութենէն կ'իմանանք որ 100 մեռած գրաշարներէն մինչեւ 73ը թորախտի վարակած են. եւ դարձեալ ուրիշ վիճակագրութիւն մը կը ցուցնէ որ ձեռագործ աշխատաւորաց 23% կը կորցնէ հիւանդութեամբ կը մեռնի. ընդհանրապէս 25% կը բարձրանայ այս թիւն թիւէ մետաղի փոշւոյ ազդեցութեան ենթարկեալ դանակագործ եւ թիթեղագործ աշխատաւորաց վրայ է խնդիր: Երկրորդ կարգի վնասակարն է քարի փոշին: Հաստատուած է որ վիճակար աշխատաւորաց 48% թորախտ ունեցած են. իսկ քարակոփներուն թիւը աւելի զգալի է: — Իսկ այն փոշին որ ճախարակի բայց ի մասնաւորի գաղտնի կրի, եղջիւր եւ ձկնոսկր գործարաններուն մէջ կը կազմուի, նմանապէս շատ վնասակար է. այս կարգի աշխատաւորը հաւանութեւ թէ 38 տարի կ'ապրին: — Փայտի փոշւոյ ամէն տեսակները աւտոլութեան վրայ գէշ կ'ազդեն, ի մասնաւորի

երբ աշխատաւորը այնպիսի վայր մը զբաղեցաւ են, ուր մեքենաները կը բանին: Ասոնց կենդին ալ չի կրնար երկար ըլլալ, որովհետեւ թոք-ախտն իսկոյն կը բառնայ իրենց կենան: — Նմանապէս ինչ ինչ տնկոց բայց ի մասնաւորի ճինաց վարակի եւ հոգեկանեփի եւայն փոշին շատ փնասակար է, եւ այսպիսի տնկերով զբաղող աշխատաւորաց 74⁰/₁₀₀ առաւել կամ նուազ սաստիկ կը հիւանդանայ: — Անանոց մազերուն փոշին ի բաց առեալ բուրդն, այնչափ փնասակար չէ. խողի մազերով զբաղող աշխատաւորաց 96⁰/₁₀₀ կը հիւանդանայ: Համետ, մուշտակ եւ գլխարկ շինող արուեստաւորը ընդհանրապէս երկարակեաց չեն ըլլար: — Յորեւեորենաց փոշին ալ երբեմն վատաւորը է, ի մասնաւորի այն աշխատաւորաց՝ որոնք միշտ աւելի կը զբաղեն:

Ընդհանրապէս կրնանք ընդունիլ որ մեքենայ գործածութիւնն վտանգը կ'առաւելու. որովհետեւ անընդհատ բանելով՝ աւելի շատ փոշի կը կազմեն: Սակայն չափազանցութիւն կ'ըլլայ, թէ վախի համար ուզուի այսպիսի աշխատութիւններէ խոյս տալ: Եթէ փոշին ներս կ'ընեն արդեւոյ կազմածներ հոգեպէտէն եւ գործատան մէջ օդամուտ ծակեր բացուին, ասով թէեւ հիւանդանալու վտանգը չի հեռանար, սակայն ըստ բաւականի կը նուազի:

Յիստորիան Դիմ Բիւրոյ:

Հիստորիան մշտապէս միտութիւնէն ապստեղելու համար ամէն առտու (ձմեռը ջեռուցեալ սենեկի մէջ) վիզը, կուրծքն ու կոնակը պաղ ընով քանի մը վայրկեան շինելու է, եւ ասիկ զատ միայն բրդեայ նիւթերով պէտք է ծածկել մերի մարմինը: Պաշտօնական գէմ իսկոյն կ'ազգէ (բայց միայն առողջ անձանց) գաւաթ մը ջերմով կամ ձնեակէն թէյ շաքարով եւ կ'աթով եւ կամ քիչ մը ռում. որովհետեւ այս տեսակ ըմպելիք ջերմութիւն պատճառելով եւ մորթող գործունէութիւնը վերստին նորոգելով՝ անհանգստութիւնն եւ անդամոց խոնրութիւնն իսկոյն կը հեռացնեն: Եթէ մէկը խոնաւ կամ պաղ օդը ժամանակ փողացաւ, հարբուի, հազ եւայլն տանայ, թող այնպիսին թանթրեւեռնայ արեւու առջեւ չորացած տերեւները եփէ եւ քանի մը սկահ ըստ կարի տաք խմէ: Տերեւներուն վրայ նաեւ քանի մը կ'աթիլ կեռասի ոգի եթէ թափուի, աւելի ազդու կ'ըլլայ. բնականաբար անհամ եւ լեղի

համին համար քիչ մը շաքար խառնելու է: Սաստիկ պաշտօնական ժամանակ թանթրեւեռնայ թէյն ու անկողնի՝ ամէնէն ապահով միջոցներն են:

Ն Ո Ր Ե Լ Ո Ւ Ր Բ

Մերսիկոյի փոռնաւոր տղոց մէկ տառնիկը թիւնը:

Մեծ առանձնաշնորհութիւն մըն է որ Մերսիկոյի գարոցներուն փութաջան ու ժիր տղոց դասի ժամանակ զլանիկ ծիւղու հրաման կը տրուի: Երբ աշակերտը իրենց պարտաւորութիւնն լիովին կը կատարեն, ուսուցիչն իւր գոհութիւնն յայտնելու համար երբեմն երբեմն թոյլ կու տայ որ ծխեն: Տէր ուսուցիչը բնականաբար իրեւ բուն Մերսիկոյի իւր պատուոյն համեմատ՝ տնէն եւ մեծ զանիկ մը կ'ունենայ բերանը, նմանապէս առջեւի սեղանին վրայ կուտ մը քուրէ (մերսիկական գինի) կայ, իրեւ ամէնօրեայ ըմպելիք, զոր աշակերտաց ծնողքը կը հոգան: Մերսիկական դատարտանարանաց մէջ իսկ գրեթէ միշտ կը ծխուի, եւ շատ անգամ կը պատահի որ ծանր յանցանք գործողն ալ դատաւորին առջեւը կը ծխէ ամէն հարցման պատասխանելով:

Շինտաւորի յոռաշարժման թիւն 1860:

Սոյն տիպոյի ներքեւ մօտերս լինի աշխարհագրական ընկերութեան հրաւիրանքն՝ 18-20-րդ շննացի գիտնականն ի Ռուս ճառ մը խօսած է: Ճառս շատ հետաքրքրական եւ զուարճալի ըլլալուն թերեւս ընթերցողաց մտադրութիւնն զրուէ. ահա կը գնենք հոս թարգմանաբար:

“Մենք, կ'ըսէ 18-20-րդ, ի Բէքինգ գարոց մ'ունենք օտար լեզուաց համար եւ համալսարան մը՝ նման փարիզի համալսարանին, միայն այնու տարբերութեամբ որ ան մեզ անտղջ կ'ընտելան կ'ընտելուին. տակաւ ուրիշ գաւառաց մէջ ալ սիրալիր ընդունելութիւն գտնելով՝ այժմ լեզուաց, գիտութեանց եւ վաճառականութեան՝ նաեւ բարձրագոյն ուսման գիտական եւ բժշկական գարոցներ կը գտնուին եւրոպական յօդուածով: Մեր փոխարքայն (18-20-րդ), որ ճենաց Պիլմարքն կը կոչուի, մեր բանակն նորոգապէս յարգարեց, Միր բուն զօրութիւնն խաղաղութեան ժամանակ 1,030,000 մարդ (”) կ'ըլլէ, որոնք եւրոպական եղանակաւ ղեկեալ ու հանգրծեալ են. պա-

տերապմի ժամանակ բանակն կրնայ մինչեւ 10,000,000 (°) նաեւ աւելին բարձրանալ: Թամն 1885 ծովական պաշտօնարան ունինք, երկու տորմիլ եւ 30,000 ծովային զօրը: “Երկնից որդւոյն”, պալատը՝ որ 50 անգամ աւելի մեծ է ձեր Լուվրէն, երկկտրական լուսով կը լուսաւորուի: Մենք ալ եւրոպացւոց պէս մեր օրական լրագիրներն ունինք: Տպագրութեան արուեստն արդէն եօթներորդ դարէն ի վեր կայ ի շինաստան: Ցասը տարի յառաջ սեպհական շոգեկառք ալ ունեցանք, թէ եւ ոչ առանց երկարատեւ պատերազմի ժողովրդեան մէջ հնաւանդ նախապաշարում շատ կայ. կաթուղիկեանութիւնը՝ որ տակաւ բովանդակ շինաստանի մէջ կը տարածուի, այսպիսի թիւր եւ յառաջագին: Թեան խափանաբար կանխակալ կարծիքներն ծակաւ կը փարատէ: Ըսուեցաւ որ անկարելի է մեր լեզուն սորվիլ. սակայն ընդհանրապէս շատ գիւրին է. սովորական լեզուի համար բաւ է 7000 բառ. ձեր բառարանն 120,000 բառէն աւելի կը բովանդակէ: Մենք ալ եւրոպայի պէս դրամ ունինք. գաղղիական système décimale հոս ալ ընդունուած է, եւ մենք կը գողմենք 5 ֆրանքնոց, 2 ֆրանքնոց, 1 ֆրանքնոց եւ 50 սանդիմ, ինչպէս ձեր քովը: Բիւ յառաջ ունեցանք նաեւ նամակագրոյմ: Ետաւաջաբոյն 5 նաւահանգիստ միայն բաց էր եւրոպացւոց, իսկ այժմ 21: շինաստանի բովանդակ ծովագեղըն եւրոպական օրինակաւ լուսաւոր այտարակներով լուսաւորուած են: Ըսի որ կաթուղիկեանութիւնը առաւել քան զառաւել մոտ կը գտնէ ի շինաստան. այժմ 1,095,000 կաթուղիկեայ եւ 33,000 բողբաջական կայ: Կառավարութիւնն անաստուածական չէ. ընդհանրապէս շինաստանի մէջ անաստուած չկայ: Իմ հաստատուն համոզումն այս է որ կաթուղիկեանութիւնն է որ իմ հայրենիքս վերստին պիտի ծնանի: ”

Բնականաբար ձառախան ծափահարութեամբ վրձնատրուեցաւ եւ նախագահն յանուն ժողովոյ սոյն հետաքրքրեական ձառախանութեանը համար շնորհակալ եղաւ:

Լի-Չառ-Բէ քառասնամեայ թզուկ վաճառու մարդ մըն է. շատ գիւրաւ ինք զինք կը բացատրէ գաղղիերէն լեզուաւ. եւ այնպիսի զօրաւոր եւ սեպհական շեշտերով իբր այն թէ իւր մայրենի լեզուն ըլլար: Խօսիցը մէջ կը խառնէ բազմաթիւ բայց ընտիր կոչումներ ի լատինական դասականաց: Սոյն գիտնականն շատ մը բարձրագոյն տիտղոսներու տէր է. եւ նախա-

րար հինգերորդ դասու՝ բիւրեղեպ կոճակով. Թարգման-քարտուղար ձեռնական գեղարվեստանց յետ-րոպա. անդամ ձեռնական ձեռնարանի, եւ այլն:



ՅԱՆՎԱՐԴԱՆԻ ՏԵՍՈՒՐԻՆ

Վիեննա, 28, Դեկտ. 1894:

Հանի մ՝ օրէ ի վեր Հունգարիոյ մէջ օրւան խնդիրն է Վէքէրլէի պաշտօնարանին ամսոյս 27ին հրաժարական տուիլ ու հրաժարականին ընդունուիլն: Երկու տարի անընդհատ ազատամտութեան դիմակին տակ՝ ժողովրդեան մեծամասնութեան վրայ բռնանալէ ու անոնց ամէնէն նորիրական զգածումները քաղաքական կերպով վերադարձնելու փորձն անաւարտ կը հեռանայ — զէթ այս անգամ՝ այսպէս կը կարծուի — Վէքէրլէ իրեններուն հետ: Վէքէրլէի հրաժարման պատճառներուն վրայ հետեւեալ կերպով կը խօսի կիսապաշտօնական թերթ մի. “Երբ 1892 Վէքէրլէ՝ կառավարութեան սանձը ծնոցն առաւ՝ իրմէ շատ քան կը սպասուէր, ըստ որում՝ ընկելու շատ քան կար, քայլ դժբախտաբար արդէն ծնունդ առած վայրկեանին նորակազմ՝ պաշտօնարանին իւր մէջն ունէր մահաբեր սերմի. այս սերմն էր կրօնական նոր օրինաց խնդիրը, վասն զի այս խնդրոյն ծնունդ տուողն ոչ թէ ժողովրդեան մեծամասնութեան այսպիսի նորոգութեանց տրամադրութիւն կամ քաղաքական ունենան էր, այլ ազատամտութեան կուսակցութեան եւ վարիչ անձանց արուեստական մէկ ծրնուածք: Անա այս խնդիրը կուսակցաց մէջ պատակաւոր յառաջ քերտ, Անգլանիին հակառակորդ հանեց նա: Հրաժարման երկրորդ պատճառն էր՝ պաշտօնէից կրօնական խնդրոց մէջ ծայրեց առաւելութիւն ունենալու համար Բողոքականաց հանդէպ լծու գտնուիլը: Եւ վերջապէս երբ Եռնիսին նոր պաշտօնարան պիտի կազմուէր՝ Վէքէրլէ եւ իւր կուսակցութիւնը մեծ սխալմունք գործեցին իրենց այն ժամանակ բռնած ընթացքով: — Այս ամէն պատճառներն աչաց առջեւ